

مرکز مجرب از امام صادق علیه السلام

شرح ابن عقیل

موصول مشترک «أی»

جلسه ۸۴

استاد: فرمانی

صله واقع شدن فعل مضارع برای الف و لام موصوله:

۱. بصریون: از دیدگاه بیشتر ادبای بصره، این امر ویژه شعر و سماعی است.

۲. کوفیون: این امر جایز است قیاساً، و این جواز بر دو نوع است:

- مصنّف در غیر از الفیّه گفته است: صله قرار گرفتن فعل مضارع برای «أل» موصوله اختصاص به شعر نداشته، بلکه در غیر شعر «نثر» نیز واقع می‌شود، با این تفاوت که وقوع آن، اندک است.
- برخی نیز گفته‌اند: صله قرار گرفتن فعل مضارع برای «أل» موصوله، زیاد است.

وقد جاء وصلها بالجملة الاسمية، وبالظرف....

صله الف و لام، موصوله جمله اسمیه و ظرف نیز می‌تواند واقع شود، با این تفاوت که وقوع این دو جمله اسمیه و ظرف، بسیار اندک و شاذ است.

مورد اول صله الف و لام، موصوله جمله اسمیه باشد، همانند:

مِنَ الْقَوْمِ الرَّسُولُ اللَّهُ مِنْهُمْ لَهُمْ دَانَتْ رِقَابُ بَنِي مَعَدٍ

یعنی من از تباری هستم که رسول خدا [از آن تبار و نژاد بوده‌اند که از جهت تعظیم و شوکت آن قوم گردن‌های قبیله معد بن عدنان، پست و ذلیل شد.

در بیت فوق الف و لام موصوله به جمله اسمیه «رَسُولُ اللَّهِ مِنْهُمْ» اتصال یافته است.

تعریف «أی» موصوله:

مرکز مجاز امام صادق علیه السلام

«أَيُّ» همانند «ما» از موصولات مشترک است، و این لفظ «أَيُّ» معرب است، با اینکه لفظش واحد است، معذک در مفرد و تشبیه و جمع، مذکر و مؤنث استعمال می‌شود، بدون اینکه در لفظ آن کوچک‌ترین تغییری پیدا شود.

البته گاهی برای مؤنث با تاء استعمال می‌گردد، مانند آیه شریفه:

«يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً».

از بین تمام موصولات تنها کلمه «أَيُّ» هست که معرب است، تا زمانی که اضافه نشده و صدر صله‌اش ضمیر محذوف باشد.

حالات اربعه أي:

۱. اینکه اضافه شود و صدر صله آن مذکور باشد، مانند: «يُعْجِبُنِي أَيُّهُمْ هُوَ» در این مثال، «أَيُّ»

اضافه شده و صدر صله آن «هو» نیز عنوان گردیده است.

۲. اضافه نشود و صدر صله آن محذوف باشد، همچون: «يُعْجِبُنِي أَيُّ قَائِمٍ».

۳. اضافه نشود و صدر صله آن مذکور باشد، مانند: «يُعْجِبُنِي أَيُّ هُوَ قَائِمٍ».

ناگفته نماند: «أَيُّ» در سه حالت مذکور معرب به حرکات است، مانند: «يُعْجِبُنِي أَيُّهُمْ هُوَ قَائِمٍ؛

وَرَأَيْتُ أَيُّهُمْ هُوَ قَائِمٍ؛ وَمَرَرْتُ بِأَيُّهُمْ هُوَ قَائِمٍ».

۴. حال اگر «أَيُّ» اضافه شود و صدر صله‌اش نیز محذوف باشد، مثل: «يُعْجِبُنِي أَيُّهُمْ قَائِمٍ»، در

چنین حالتی مبنی بر ضمه است.

علت اعراب «أَيُّ»:

علت اعراب آن این است که اگرچه این کلمه شباهت افتقاری به حروف دارد و علی القاعده باید مبنی

شود، ولی درعین حال چون این شباهت غیرمدنی است، یعنی با شباهت مزبور لزوم اضافه که از خواص

است معارضه دارد، لاجرم جهت معارض (لزوم اضافه) ترجیح داشته، و بدین وسیله «أَيُّ» برطبق اصلش

معرب می‌گردد، چه آنکه اصل در اسماء اعراب است.